

## РОЗДІЛ 9

# КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.15

### ПРОКУРОР ЯК СУБ'ЄКТ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

**Братінов І.І.,**  
студент V курсу Інституту прокуратури та слідства  
*Національний університет «Одеська юридична академія»*

У статті проаналізовано функціональне призначення участі прокурора при перегляді судових рішень в апеляційному провадженні. Розглянуто місце прокурора серед ініціаторів перегляду рішень судів першої інстанції та серед учасників розгляду апеляційних проваджень. Наведено аргументи щодо необхідності вдосконалення процесуальних можливостей прокурора як суб'єкта апеляційного оскарження.

**Ключові слова:** Кримінальний процесуальний кодекс, кримінальне провадження, прокурор, апеляційне оскарження, перегляд, судове рішення.

Братінов И.И. / ПРОКУРОР КАК СУБЪЕКТ АПЕЛЛЯЦИОННОГО ОБЖАЛОВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

В статье проанализировано функциональное назначение участия прокурора при пересмотре судебных решений в апелляционном производстве. Рассмотрено место прокурора среди инициаторов пересмотра решений судов первой инстанции и среди участников рассмотрения апелляционных производств. Приведены аргументы о необходимости усовершенствования процессуальных возможностей прокурора.

**Ключевые слова:** Уголовный процессуальный кодекс, уголовное производство, прокурор, апелляционное обжалование, пересмотр, судебное решение.

Bratinov I.I. / PROSECUTOR AS A SUBJECT OF APPELLATE REVIEW IN CRIMINAL PROCEEDINGS / National University «Odessa Law Academy», Ukraine

The article based on an analysis of criminal procedure legislation of Ukraine the author shows the place and role of the prosecutor to identify and eliminate errors in the verdict or other court order, entered into force.

Constitutionalization appeal judgments as principles of justice is recognized as one of the most important guarantees of rights and legitimate interests of the criminal process and is an integral part of the right to judicial protection.

The relevance of this work is that special place among the initiators of review of decisions of courts of first instance and the participants review these proceedings plays prosecutor. With equal procedural rights of the accused, defense counsel, the victim, his representative, the prosecutor was and is fundamentally different carrier obligations arising from its enforcement status in society.

The article deals with some problem issues of prosecutor's powers in appeal proceedings in criminal procedure. The author concludes that the prosecutor is the lead entity of the parties initiating the test of judicial decisions of the judges.

The study concludes the inadequacy of the legal regulation of the stage of appeal in criminal cases. The ways of criminal procedural legislation improvement are proposed to secure more effective prosecutor's activity on appeal stage of criminal procedure.

**Key words:** Criminal Procedure Code of Ukraine, criminal proceedings, prosecutor, appeal against the revision, judgment.

Стаття 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод надає кожному право на справедливий і відкритий судовий розгляд справ упродовж розумного строку. Демократизація суспільства в умовах створення в Україні нової моделі соціально-економічного і політичного розвитку тісно пов'язана із реформуванням законодавства, його наближенням до кращих європейських і світових зразків [1, с. 1]. Україна проводить активну діяльність з приведення кримінального процесуального законодавства у відповідність з вимогами міжнародних норм.

У діяльності судів з розгляду кримінальних проваджень ще має місце чимало порушень законності. У зв'язку з цим першочергового значення набуває виправлення судових помилок на стадіях провадження з перегляду судових рішень, до яких, відповідно до нового КПК України, відносяться апеляційне, касаційне провадження, провадження у Верховному Суді України та за нововиявленими обставинами.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що особливе місце серед ініціаторів перегляду рішень судів першої

інстанції в апеляційному провадженні та серед учасників розгляду відіграє прокурор. Маючи рівні процесуальні права з обвинуваченим, захисником, потерпілим, його представником, прокурор був і залишається носієм принципово інших обов'язків, що впливають з його правоохоронного статусу в суспільстві.

Апеляційний перегляд судових рішень у кримінальному провадженні – стадія у всіх видах судового процесу виняткова, оскільки суд через свою природу не має права на помилку, а наявні – повинні швидко усуватися.

Звертаючи увагу на те, що прокурор, виконуючи функцію обвинувачення у кримінальному процесі, не має і не повинен мати власного інтересу у кримінальному провадженні, особливого значення набуває участь прокурора на судових стадіях, зокрема в апеляційному провадженні, як представника держави, покликаного ефективно реалізовувати свої повноваження щодо всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин кожного провадження із своєчасним вжиттям заходів для швидкого та реального поновлення порушених прав учасників процесу.

Проблемні питання ролі прокурора як суб'єкта апеляційного оскарження розглядали Ю. П. Аленін, Ю. О. Фідря, О. В. Сапін, І. М. Козьяков, Л. А. Хрушова, Л. Н. Лобойко, І. Є. Марочкін, Г. П. Серєда, В. Ф. Гасвий та ін. Однак, незважаючи на їх вагомий внесок у розробку шляхів оптимізації правового статусу прокурора як суб'єкта апеляційного оскарження, практика завжди вимагатиме удосконалення рекомендацій з даного питання.

**Метою статті** є аналіз функціонального призначення участі прокурора при перегляді судових рішень в апеляційному провадженні, розгляд місця прокурора серед ініціаторів перегляду рішень судів першої інстанції та серед учасників розгляду апеляційних проваджень, а також наведення аргументів щодо необхідності вдосконалення процесуальних можливостей прокурора як суб'єкта апеляційного оскарження.

Конституційне закріплення апеляційного оскарження судових рішень як засади судочинства визнається однією з найважливіших гарантій захисту прав і законних інтересів суб'єктів кримінального процесу і є невід'ємною складовою права на судовий захист [2]. Стадія апеляційного провадження займає центральне місце в загальній системі контрольних стадій кримінального процесу, оскільки в її межах існує найбільше важелів та можливостей для виправлення помилок, допущених на попередніх стадіях.

Метою апеляції є встановлення правосудності рішення суду першої інстанції, а в окремих випадках – повторного розгляду в повному обсязі чи частково. Важливу роль в досягненні цієї мети відіграє прокурор.

Держава покладає на прокурора обов'язок в усіх стадіях кримінального судочинства своєчасно вживати правових заходів до усунення всяких порушень закону, від кого б ці порушення не виходили.

В таких випадках для виправлення допущених судових помилок прокурор повинен використати надане законом право на подачу апеляційної скарги. Оскільки провадження справ у апеляційній інстанції може виникнути тільки за наявності скарги, а оскарження в касаційному порядку можливе тільки після апеляційного перегляду, подача прокурором апеляції має вирішальне значення, адже засуджений та інші суб'єкти апеляційного оскарження (ст. 393 КПК України) не завжди зацікавлені в оскарженні вироку або ухвали суду [3, с. 17].

Без апеляції прокурора на безпідставне виправдання особи, м'якість призначеного покарання, безпідставне закріплення провадження чи за необхідності застосування закону про більш тяжкий злочин апеляційна інстанція не може переглянути незаконне судові рішення. У подібних випадках сторона захисту не зацікавлена у скасуванні рішення, а тому роль прокурора за таких умов виявляється особливо важливою. Судова практика свідчить про те, що потерпілі (їх законні представники) на практиці не оскаржують такі судові рішення. А є чимало кримінальних проваджень, у яких немає потерпілих, як, наприклад, злочини проти основ національної безпеки України, злочини у сфері господарської діяльності та ін. На незаконність, необґрунтованість, невмотивованість чи несправедливість судових рішень у таких справах, крім прокурора, рідко хто реагує.

За цих умов прокурор, як підкреслює Козьяков І. М., зобов'язаний своєчасно реагувати на незаконні судові рішення шляхом внесення апеляційної скарги, маючи на меті виконання покладеної на нього законом правозахисної функції, зміст якої полягає у захисті та відновленні порушених прав і свобод людини та громадянина, інтересів держави та суспільства [4, с. 67].

Відповідно до наказу ГПУ прокурор зобов'язаний протягом строків на оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, ознайомитись із ними та матеріалами судового розгляду, апеляціями та скаргами інших учасників процесу, подавати письмові заперечення на них, своєчасно

вносити документи прокурорського реагування [5].

Особливу увагу керівникам прокуратур і галузевих підрозділів варто приділяти наслідкам залишення прокурором та державним обвинувачем без реагування явно незаконних судових рішень, що має розцінюватися як неналежає виконання ними службових обов'язків та тяготи за собою дисциплінарну відповідальність прокурорів.

У свою чергу, керівники прокуратур і галузевих підрозділів зобов'язані своєчасно забезпечувати обов'язкову перевірку законності та обґрунтованості судових рішень і відповідно до чинного законодавства застосовувати право подати апеляційний скарг. Практика свідчить, що позитивні результати досягаються тоді, коли прокурор проявляє принциповість і наполегливість у відстоюванні своєї позиції, своєчасно й уважно ознайомлюється з протоколом судового засідання і рішенням у справі.

Безумовно, останнім часом завдання та характер діяльності прокурора у кримінальному судочинстві як представника держави у контексті змін кримінально-процесуального законодавства суттєво змінився, і передусім це істотно вплинуло на процесуальне положення прокурора як у судовому розгляді кримінальних проваджень, так і при оскарженні судових рішень.

Статтею 37 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що право на внесення апеляційної скарги на судові рішення у кримінальних справах надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору України, прокурорам АРК, областей, міст Києва і Севастополя, спеціалізованих прокуратур (на правах обласних), їх першим заступникам і заступникам [6]. У ч. 5 ст. 25 нового Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року міститься одне виключення з цього правила, коли йдеться про рішення у кримінальних провадженнях, розслідування в яких здійснювалося Національним антикорупційним бюро України, – у таких випадках відповідне право надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його першому заступнику та заступнику [7].

Ці вимоги кореспондує відповідним нормам КПК України, який передбачає аналогічне правило в ч. 4 ст. 36.

Однак у п. 6 ч. 1 ст. 393 Кодекс надає право подати апеляційну скаргу прокурору [8]. Саме визначення поняття «прокурор» міститься в п. 15 ч. 1 ст. 3 Кодексу і включає в себе всі можливі посади. Цей перелік є значно ширшим за передбачений в ст. 36 КПК України. Вже зараз вчені пропонують доповнити чи замінити некоректне положення п. 6 ч. 1 ст. 393 КПК України з метою приведення його до відповідності з іншими нормами КПК України.

Треба відмітити, що, не зважаючи на таке протиріччя, ці положення усунули наявну колізію Закону України «Про прокуратуру» та КПК 1960 року, який надавав право на оскарження судових рішень лише двом службовим особам органів прокуратури: прокурору, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, а також прокурор, який затвердив обвинувальний висновок [9].

Деякі вчені відмічають, що наявність такої колізії призводила до того, що у випадках очевидної неправильності позиції прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, на незаконне та необґрунтоване рішення суду не могла бути подана апеляція ані прокурором, який затвердив обвинувальний висновок (оскільки він обмежений позицією, яку займав прокурор у суді першої інстанції), ані прокурором вищого рівня, якого законодавець взагалі позбавив його права на апеляцію [4, с. 69]. Новели кримінального процесуального законодавства усунули це протиріччя.

Подання апеляції прокурором, який не мав відповідних повноважень, є підставою для залишення її без розгляду

апеляційною інстанцією. У випадках, коли в провадженні підтримували обвинувачення декілька прокурорів (група обвинувачів) одночасно, право на апеляційне оскарження мають усі, а також кожний із них окремо, але в межах підтриманого ними обвинувачення.

Трапляються випадки, коли у справі брали участь декілька державних обвинувачів на різних стадіях судового розгляду. У таких випадках право внесення апеляції має кожен із них, але в межах обвинувачення останнього прокурора, за участю якого кримінальне провадження було завершено.

При внесенні апеляції на вирок суду першої інстанції прокурору необхідно приділяти особливу увагу вимогам ст. 420 КПК України щодо можливості скасування вироку і ухваленню апеляційним судом свого вироку [10].

Виконання вимог зазначеної норми сприяє економії часу і грошових ресурсів при розгляді кримінальних

справ, адже в такому разі вони не направляються на новий судовий розгляд у повному обсязі. Зважаючи на те, що апеляційний суд не має права постановити свій вирок, якщо в апеляції не ставилось питання про скасування вироку і постановлення нового вироку, то, на думку Гаєвого В. Ф., подання саме такої апеляції є досить важливим і відповідальним завданням прокурора [3, с. 19].

Отже, прокурор є важливим суб'єктом апеляційного оскарження, оскільки, на відміну від інших учасників кримінального провадження, на нього покладені обов'язки реагувати на незаконні та необґрунтовані рішення судів першої інстанції. Цей обов'язок обумовлюється загальним завданням прокуратури із сприяння виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ та постановленню судових рішень, що ґрунтуються на законі.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Фідря Ю. О. Діяльність прокурора в контрольних стадіях кримінального процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук спец. : 12.00.10 «міжнародне право ; європейське право» / Ю. О. Фідря. – О. – 2010. – 20 с.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Гаєвий В. Ф. Участь прокурора у кримінальному апеляційному провадженні : фондова лекція / В. Ф. Гаєвий. – К. : Національна академія прокуратури України, 2013. – 28 с.
4. Козьяков І. М. Прокурор в апеляційному провадженні у кримінальних справах / І. М. Козьяков, Н. В. Лісова. – К. : Алерта, 2010. – 148 с.
5. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : Наказ Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року №4 гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.gp.gov.ua/ua/file\\_downloader.html?\\_m=fslib&\\_t=fsfile&\\_c=download&file\\_id=151871](http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151871).
6. Про прокуратуру : Закон України від 05 листопада 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
7. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 грудня 1960 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1003-05>
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / Відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одіссей, 2013. – 1104 с.

УДК 343.1

## ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ

Коваль А.А.,

к.ю.н., завідувач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу  
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

У статті здійснено аналіз історичного розвитку кримінально-процесуального законодавства щодо слідчих (розшукових) дій, виокремлено етапи його становлення – від первісного суспільства до сучасності. Проведено дослідження закономірностей виникнення і застосування слідчих дій, їх трансформацію у негласні слідчі (розшукові) дії, встановлено їх особливості та специфічність на різних історичних етапах розвитку нашої держави.

**Ключові слова:** слідчі дії, негласні слідчі (розшукові) дії, історія кримінально-процесуального законодавства, досудове слідство, дізнання, органи досудового розслідування, суд.

Коваль А.А. / ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О СЛЕДСТВЕННЫХ (РОЗЫСНЫХ) ДЕЙСТВИЯХ / Черноморский государственный университет имени Петра Могили, Украина

В статье осуществлен анализ исторического развития уголовно-процессуального законодательства о негласных следственных (розысных) действиях, выделены этапы его становления – от первобытного общества до современности. Проведено исследование закономерностей возникновения и применения следственных действий, их трансформацию в негласные следственные (розысные) действия, установлено их особенности и специфичность на разных исторических этапах развития нашего государства.

**Ключевые слова:** следственные действия, негласные следственные (розысные) действия, история уголовно-процессуального законодательства, следствие, дознание, органы предварительного расследования, суд.

Koval A.A. / HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS OF THE LEGISLATION ON REMAND (SEARCH) ACTIONS / Petro Mohyla Black Sea State University, Ukraine

The article studies the initiation and development of undercover investigators (search) action in national criminal procedural law, defined patterns of emergence and application of investigation, their transformation in covert investigative (detective) action, the peculiarities and specificity at different stages of development of our country.